

Barn som ikke møter på skolen - for skoler og skoleeiere

8. Bekymring for elever som skal flytte utenlands alene

Alle som lever og bor i Norge skal ha frihet til å bestemme over eget liv; frihet til å velge utdanning, kjærlighet og hvem man vil dele sitt liv med.

Noen barn og unge opplever å bli utsatt for negativ sosial kontroll - som for eksempel å bli sendt ufrivillig til utlandet. I utlandet kan de bli holdt tilbake mot sin vilje, bli utsatt for tvangsekteskap, frihetsberøvelse, kjønnslemlestelse, eller annen vold. Derfor bør de ansatte i skolen være oppmerksomme på elever som de er bekymret for at skal flytte til utlandet uten sine foreldre, bli etterlatt i utlandet, eller flytte utenlands mot sin vilje.

Negativ sosial kontroll kan defineres som ulike former for oppsyn, press, trusler og tvang som utøves for å sikre at enkeltpersoner lever i tråd med familiens eller gruppens normer. Den kjennetegnes ved at den er systematisk og kan bryte med den enkeltes rettigheter i henhold til blant annet barnekonvensjonen og norsk lov.

Ved mistanke om at et barn skal bli etterlatt i utlandet mot sin vilje, er det viktig å prøve å

forhindre at barnet faktisk reiser. Det beste er å fraråde utreise. Det er begrenset hva norske myndigheter kan bistå med når et barn først er etterlatt i utlandet. Det er nødvendig å etablere kontakt med hjelpeapparatet som har erfaring med slike saker. Avhengig av situasjonen kan både barnevernstjenesten, politi og kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll bistå. Kompetanseteamet kan bistå allerede fra en ansatt får en bekymring og enda ikke har hatt en oppfølgingssamtale eller meldt saken videre.

Nedenfor har vi laget støttemateriell til en oppfølgingssamtale det kan være aktuelt å ha hvis man er bekymret for om eleven skal flytte til utlandet uten sine foreldre, bli etterlatt i utlandet, eller flytte utenlands mot sin vilje. Vi har også samlet informasjon om regelverket som sier hva slags plikter du har som ansatt i skolen i slike tilfeller. De samme pliktene gjelder også hvis du er bekymret for at formålet med utenlandsreisen er at eleven skal giftes bort, skal bli etterlatt i utlandet mot sin vilje, eller holdes tilbake mot sin vilje.

Oppfølgingssamtale

Lærere kan fange opp signaler som indikerer at en elev ikke har det bra. Det kan være atferdsendring, bekymring eller uro i forkant av ferier.

En oppfølgingssamtale vil kunne ha forebyggende effekt og være til hjelp for eleven. En god relasjon er avgjørende for at eleven skal fortelle deg hvordan han/hun har det. Det å snakke om familieforhold kan være vanskelig. Den som skal gjennomføre samtalen må derfor være en som eleven har tillit til og som eleven lett kan ta kontakt med.

Formålet med oppfølgingssamtalen er å kartlegge situasjonen for å vite hva du og skolen skal gjøre videre og hvordan dere eventuelt skal hjelpe eleven. Dersom meldeplikten er utløst, skal dere melde saken til barneverntjenesten umiddelbart, og videre oppfølging bør skje i samarbeid med barneverntjenesten. I slike tilfeller bør dere vurdere i samarbeid med barneverntjenesten om dere bør gjennomføre en oppfølgingssamtale. Les mer om meldeplikten under regelverk.

Den som har oppfølgingssamtale med eleven bør stille spørsmål som avdekker om eleven har gitt frivillig samtykke til å flytte til et annet land eller om det er mistanke om at samtykket er gitt under press. Du bør vurdere å ha samtale med eleven dersom foreldrene søker om permisjon eller forlenget permisjon fra skolen, eller melder fra om flytting til utlandet. Foreldre bør kalles inn til samtale for å avklare forholdet rundt utenlandsreisen og

videre skolegang. Her bør foreldrene også informeres om at alle barn som er bosatt i Norge, men som oppholder seg i utlandet inntil tre måneder, har rett og plikt til grunnskoleopplæring. Videre bør foreldrene informeres om barns samtykkerett etter barneloven § 40 tredje ledd og § 41 femte ledd nevnt over. Det kan være nyttig informasjon i veilederen Barn som ikke møter til skolen.

Tips til samtalen

Samtalen bør foregå i enerom, med kun eleven og eventuelt tolk tilstede, både for å sikre at eleven føler seg trygg, og for å unngå at noen i familiens nettverk oppfatter at eleven søker hjelp. Samtalen bør holdes på et tidspunkt der eleven kan bevege seg fritt, uten oppsyn fra andre.

Dersom det er nødvendig å bruke tolk, bruk sertifisert/kvalifisert tolk fra nasjonalt tolkeregister «Tolkeportalen». Tolk med samme etniske bakgrunn kan gjøre det vanskelig for eleven å legge frem opplysninger av redsel for at disse blir kjent i miljøet. I noen tilfeller kan det være nødvendig å bestille tolk fra en annen region/by eller man kan vurdere å benytte seg av telefontolk.

Du må tenke gjennom hvordan du inviterer til, og innleder samtalen. Du må trygge eleven på at du har taushetsplikt, men at du kan komme til å måtte vurdere denne opp mot opplysningsplikten. Det er viktig at eleven opplever det som en god og tillitsbasert samtale.

Få klarhet i historien gjennom systematiske spørsmål. Spørsmål i samtalen kan være:

- Hvor skal du reise?
- Hvor lenge blir du borte?
- Er det bestilt returbillett?
- Hvem i familien skal reise?
- Hva er formålet med reisen?
- Hvem skal dere bo hos?
- Er du kjent med planer om at du skal etterlates i utlandet?
- Er det en konflikt i familien?
- Har du eller søsken tidligere hatt ufrivillige utenlandsopphold?

- Hva tenker du om selve reisen? Er det noe du ser fram til? Noe du ikke ser fram til?
- Dersom det er bekymring rundt reisen- hva er det som gjør at du er bekymret? Hva kan hende? Hvorfor tror du dette kan skje? Er det noen som kjenner til problemet? Har du snakket med noen andre, venner, søsken, hjelpeapparat? Er det noen i familien som støtter deg og kan hjelpe deg? Hva kan skje dersom de får vite det?

Se forslag til flere kartleggingsspørsmål på Bufdir sine nettsider.

Du må informere eleven om hvordan han eller hun kan ta kontakt med hjelpeapparatet og rektor må sørge for at eleven har en kontaktperson på skolen. Hvis barnet er bekymret for å bli etterlatt i utlandet, bli utsatt for tvangsekteskap, frihetsberøvelse, kjønnslemlestelse eller annen vold under et utenlandsopphold, bør rådet være å ikke reise. Du må også informere om at det er svært vanskelig for norske myndigheter å bistå barn i utlandet. Vurder om det er behov for å ha en ny oppfølgingssamtale.

Hjem-skole samarbeid

Det skal i utgangspunktet være tett kontakt og samarbeid mellom skolen og hjemmet, men i noen tilfeller kan det være forhold i hjemmet som er årsaken til elevens vansker. Skolen må da vurdere hvordan og i hvilken grad det skal være samarbeid med hjemmet. Det kan være situasjoner hvor du ikke må kontakte familien uten elevens samtykke og heller ikke opptre som «megler». Om eleven ønsker dialog med familien, bør du kontakte øvrig hjelpeapparat for å få råd om hvordan du går fram, som barneverntjenesten. Anonyme samtaler gir mulighet for å drøfte saken uten at du gir informasjon som kan identifisere eleven eller familien.

Etter samtalen skal du vurdere om opplysningene du har mottatt utløser meldeplikt til barneverntjenesten og om det foreligger avvergingsplikt.

Få hjelp

Dersom du er usikker på hvordan du skal vurdere risikoen og alvorlighetsgraden i en sak, eller hvordan du skal gå frem for å kartlegge situasjonen, kan du kontakte Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll som kan veilede deg. Du kan drøfte saker anonymt og få konkrete råd. Det kan være nyttig å kontakte Kompetanseteamet både før og etter oppfølgingssamtalen. Noen skoler

har minoritetsrådgivere, som skal arbeide mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll. Ved et utvalg skoler jobber minoritetsrådgivere med spesiell kompetanse om problemstillinger knyttet til tvangsekteskap og æresrelatert vold. Hvis det er en minoritetsrådgiver på skolen din, kan du ta kontakt med han eller henne for å få råd.

Du kan også diskutere saken anonymt med andre fagpersoner, som barneverntjenesten. Barneverntjenesten kan ved en anonym drøfting av en sak bistå med konkrete råd. Når dere drøfter en sak anonymt er det viktig å huske på at dere ikke må bruke opplysninger som gjør det mulig å identifisere barnet eller foreldrene.

Mer informasjon

Om tvangsekteskap og æresrelatert vold

Samtale og kartleggingsverktøy

Negativ sosial kontroll og tvangsekteskap

Nora: nettportal om negativ sosial kontroll

Retningslinjer om etterlatte barn i utlandet

Retningslinjene ble utgitt i mai 2019, og inneholder nyttig informasjon både om regelverk, samarbeid og aktuelle instanser som kan bistå med veiledning i slike saker.

NRK-serien 17 adresserer problematikken med at enslige mindreårige skal reise alene til

utlandet og viser et eksempel på hvordan voksenpersoner kan ta tak i situasjonen. Se aktuell episode (gjengitt med tillatelse fra NRK).

8.1 Regelverk

Ifølge Grunnloven, barnekonvensjonen og barneloven har barn rett til å uttale seg om alle forhold som handler om dem. Det følger av barneloven § 41 femte ledd at barn som har fylt 12 år må samtykke til å dra på utenlandsreise uten en forelder med foreldreansvar. Videre følger det av barneloven § 40 tredje ledd at barn som har fylt 12 år må samtykke til en avgjørelse om å flytte ut av landet eller til å oppholde seg i utlandet utover kortere ferieopphold, uten en av foreldrene med foreldreansvar.

Skolens meldeplikt til barneverntjenesten

Ansatte i skolen har både en oppmerksomhetsplikt og en opplysningsplikt (meldeplikt) til barneverntjenesten etter opplæringsloven § 15-3.

Dersom du er bekymret for at en elev skal flytte eller bli etterlatt i utlandet i forbindelse med en skoleferie, eller har hørt rykter om det på skolen, hvis eleven selv eller andre har meldt fra om bekymring, må du vurdere om bekymringen utløser meldeplikten til barnevernstjenesten jf. barnevernloven § 6-4. Videre oppfølging og eventuell kontakt med foreldre bør da vurderes i samråd med barneverntjenesten.

Formålet med å melde fra er at barneverntjenesten får kunnskap om saken og kan iverksette nødvendige tiltak etter barnevernloven dersom det er behov for det. Dersom meldeplikten er utløst skal du som ansatt i skolen melde fra til barneverntjenesten så raskt som mulig. Er saken akutt, skal du ta kontakt med barneverntjenesten per telefon i tillegg til å sende en skriftlig bekymringsmelding.

Les mer om opplysningsplikten i Udir–10-2012

Når har du plikt til å gi opplysninger til politiet?

Ved konkrete holdepunkter for at en elev vil bli utsatt for kjønnslemlestelse, grov frihetsberøvelse eller annen mishandling i nære relasjoner, skal du gi opplysninger til politiet.

Alle har en plikt til å forsøke å avverge visse alvorlige straffbare handlinger, se avvergingsplikten i straffeloven § 196 . Avvergingsplikten inntreffer når det fremstår som sikkert eller mest sannsynlig at handlingen vil bli begått. I slike tilfeller opphever avvergingsplikten en eventuell taushetsplikt. Det kan medføre straffeansvar å unnlate å melde fra til politiet eller hindre andre i å melde fra.

Dersom eleven du er bekymret for er under 18 år skal du også ta kontakt med barnevernstjenesten. Hvis du gir opplysninger til både politi og barnevernstjeneste om en sak, bør du gjøre begge instansene kjent med dette, så de kan samarbeide om videre sakshåndtering.

Dersom eleven gir deg opplysninger om at han eller hun frykter å bli etterlatt i utlandet, eller du selv har en sterk bekymring for at eleven skal etterlates i utlandet mot sin vilje der foreldrene eller andre omsorgspersoner ikke er i stand til, eller unnlater å ivareta omsorgen for barnet, bør du vurdere å ta kontakt med politiet. Politiet kan foreta en vurdering av hvorvidt pass skal utstedes, eller kreve passet innlevert i henhold til passloven §§ 5 og 7. Dersom eleven ikke er norsk statsborger, bør du vurdere å ta kontakt med Utlendingsdirektoratet.